

## ВІДГУК

офіційного опонента, доктора медичних наук, професора, головного наукового співробітника наукового відділу організації медичної допомоги, головного лікаря, заступника директора з клінічної роботи Державної наукової установи «Науково-практичний центр профілактичної та клінічної медицини» Державного управління справами Зюкова Олега Леонідовича на дисертаційну роботу Мельника Романа Михайловича «Медико-соціальне обґрунтування удосконалення організації надання паліативної допомоги дітям», подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.02.03 — соціальна медицина

**Актуальність теми.** Тема, обрана дисертантом, присвячена вирішенню дуже важливої медико-соціальної проблеми сучасної медицини та охорони здоров'я.

Паліативна допомога взагалі, та педіатрична паліативна допомога зокрема – це нові види медичної допомоги для більшості країн світу. Слід відмітити, що система охорони здоров'я Івано-Франківської області, в закладах якої виконувалось дисертаційне дослідження, стала однією із перших в Україні де було започатковано саме ці види медичної допомоги. Адже тут був створений другий в Україні хоспіс (тепер – обласний центр паліативної допомоги) і перше дитяче паліативне відділення на базі Надвірнянського будинку дитини, до створення якого безпосереднє відношення мав дисертант, на той час, очолюючи департамент охорони здоров'я Івано-Франківської обласної державної адміністрації.

Формування інституцій паліативної допомоги дітям є непростим завданням. Адже, на відміну від дорослих, де пріоритетним діагнозом для надання їм паліативної допомоги є онкологічні захворювання, в дітей вони займають тільки 5-7 місце серед чисельних патологій, які спричиняють потребу у цьому виді допомоги. Крім станів, які обов'язково закінчуються смертю, паліативної допомоги вимагають діти із станами, що значно обмежують їх життя, але не обов'язково призводять до смерті. Така дитина може переходити із цим захворюванням в доросле життя, а паліативна допомога їй надається разом з лікуванням і реабілітацією.

Хвора дитина в сім'ї – це ще й горе для цілої родини. Дуже важко не тільки фізично, а й морально змиритися із такою ситуацією. Тому, об'єктом паліативної допомоги дітям є не тільки вони, але й їх найближчі родичі.

Все це пояснює, чому паліативна допомога не може бути виключно сферою відповідальності медичних працівників. Для повноцінного виконання її основної мети - забезпечення максимально можливої якості життя дітей та їх родин, необхідно скоординувати зусилля медиків із соціальними службами, психологами, часто священнослужителями, залучати волонтерів, знаходити різні джерела фінансування, тому що догляд і його організація вимагає величезних коштів тощо.

Сказане підкреслює актуальність дослідження Мельника Р. М., який на підставі всебічного вивчення питання, запропонував комплексну функціонально-організаційну модель удосконалення надання паліативної допомоги дітям, створену на принципах мультидисциплінарного та міжсекторального підходів, залученості і наступності в роботі її основних учасників.

**Мета дослідження**, якою передбачено - наукове обґрунтування та розробка функціонально-організаційної моделі удосконалення надання паліативної допомоги дітям повністю розкрита у послідовних завданнях.

**Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих в дисертаційній роботі забезпечується:**

- достатнім обсягом даних, отриманих в ході проведення вивчення поширеності, захворюваності, інвалідності та смертності дітей за десятирічний період часу (за даними державної статистичної звітності – фф. № 12, 2, 10 за 2008-2017 рр.);

- вивченням медико-соціальних характеристик родин важкохворих дітей (за даними оригінального медико-соціологічного опитування 372 родичів дітей, що потребують паліативної допомоги);

- аналізом поінформованості медичних працівників з питань організації надання паліативної допомоги дітям (за даними оригінального медико-

соціологічного опитування 578 медичних працівників 15 закладів охорони здоров'я Івано-Франківської області, які мають стосунок до надання цього виду допомоги);

- обґрунтуванням ефективності функціонально-організаційної моделі удосконалення надання паліативної допомоги дітям (40 карт експертних оцінок від незалежних висококваліфікованих фахівців соціальної медицини та громадського здоров'я, 12 актів впровадження результатів наукового дослідження в практику);

- використанням адекватного методичного апарату дослідження, зокрема застосуванням на різних етапах дослідження методів системного підходу і системного аналізу, бібліосемантичного, епідеміологічного, медико-статистичного, соціологічного, моделювання, експертних оцінок.

Дисертаційна робота є фрагментом комплексних науково-дослідних робіт кафедри соціальної медицини та громадського здоров'я Івано-Франківського національного медичного університету: «Обґрунтування напрямків поліпшення стану здоров'я та якості медичної допомоги населенню Прикарпаття в умовах реформування системи охорони здоров'я» (термін виконання 2012-2016 рр., (№ державної реєстрації 0112U001535), а також «Обґрунтування стратегій і технологій поліпшення стану здоров'я та забезпечення потреб населення у якісній медичній допомозі» (терміни виконання 2017-2021 рр., № державної реєстрації 0117U001669), у яких автор є співвиконавцем.

**Наукова новизна, теоретична та практична цінність дослідження.** При виконанні дисертаційної роботи *вперше*:

- системно представлені проблемні питання організації надання паліативної допомоги дітям на сучасному етапі соціально-економічного розвитку країни та трансформації системи охорони здоров'я;

- виявлені регіональні та загальноукраїнські особливості динаміки та структури показників смертності, інвалідності, захворюваності і поширеності хвороб, що загрожують та суттєво обмежують життя дітей різних вікових груп;

- уточнено наукові дані про показник потреби в дитячій паліативній допомозі в

Україні та її областях;

- досліджено оцінку родичами важкохворих дітей їх медичних та супутніх потреб і показано неспроможність існуючої системи паліативної допомоги дітям задовольнити їх з позицій мультидисциплінарного підходу;

- отримано соціально-економічний та соціально-психологічний портрет родин дітей, що потребують паліативної допомоги, який характеризується деструктивним впливом появи важкохворої дитини у сім'ї на рівень зайнятості, матеріальний добробут, соціальну активність, репродуктивну функцію, морально-психологічний клімат, задоволеність життям;

- обґрунтовано, розроблено і доведено доцільність та прогностичну ефективність функціонально-організаційної моделі удосконалення надання паліативної допомоги дітям, яка є комплексною, інтегральною, сформованою на принципах мультидисциплінарного підходу, конкордатності дій і розподілу обов'язків між медичними працівниками первинної медичної допомоги і спеціалізованої паліативної допомоги дітям, а також з іншими її стейкхолдерами.

*Удосконалено науково-методологічний підхід до визначення потреби в дитячій паліативній допомозі, який відрізняється від відомого уточненням коефіцієнта частоти такої потреби для класу хвороб системи кровообігу та врахуванням внеску класу хвороб кістково-м'язової та сполучної тканини, травм, отруєнь та деяких інших наслідків дії зовнішніх причин.*

*Набули подальшого розвитку між- та інтердисциплінарні підходи до вирішення медичних і немедичних проблем дітей, що потребують паліативної допомоги, та їх родин.*

**Теоретичне значення дисертаційного дослідження** полягає в доповненні теорії соціальної медицини та громадського здоров'я в частині вчення про здоров'я дитячого населення та управління охороною здоров'я, зокрема організації надання паліативної допомоги дітям.

**Практичне значення одержаних результатів** полягає в тому, що вони стали підставою для:

- розробки рекомендацій з удосконалення паліативної допомоги дітям в сучасних соціально-економічних умовах розвитку суспільства і трансформації системи охорони здоров'я;

- пропозиції використання під час перехідного періоду впровадження електронної системи охорони здоров'я і формування реального реєстру дітей, що потребують паліативної допомоги, спрощеної формули розрахунку популяційної потреби у ній як 30% загальної кількості дітей з інвалідністю на кінець звітного року;

- удосконалення навчальних програм підготовки лікарів на до- та післядипломному рівні.

Їх впровадження реалізовано на регіональному рівні

- шляхом використання окремих елементів запропонованих нововведень у практичній діяльності закладів охорони здоров'я Івано-Франківської області, які надають спеціалізовану паліативну допомогу;

- у навчальному процесі низки вищих закладів медичної освіти України.

**Повнота викладу наукових положень в опублікованих роботах.** Результати дисертаційних досліджень повністю представлені в опублікованих працях у фахових виданнях, що рекомендовані ДАК МОН України.

Матеріали дисертаційного дослідження доповідалися на з'їздах, міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях в 2015-2019 рр.

Матеріали дисертації знайшли відображення у 20 наукових праць, у тому числі 5 статей у фахових виданнях, регламентованих ДАК України (в одноосібному авторстві – 1), 1 – у закордонному виданні, індексованому у наукометричній базі Scopus, 15 – у матеріалах наукових конгресів, симпозіумів та конференцій.

**Характеристика розділів, оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому.**

Дисертація є завершеною науковою роботою. Рукопис має класичну структуру, що відповідає вимогам ДАК МОН України. Дисертаційна робота складається із вступу, семи розділів власних досліджень, висновків, практичних рекомендацій, переліку використаних джерел і додатків. Робота достатньо ілюстрована таблицями, схемами, діаграмами.

**Вступ** написано з дотриманням вимог МОН України, з обґрунтуванням актуальності дослідження, з визначенням мети та основних завдань, вирішення яких спрямоване на досягнення основної цілі роботи. Представлено інформацію про наукову новизну, практичне значення отриманих результатів та їх апробацію, об'єкт, предмет та методи дослідження.

**Розділ 1. Медико-соціальні та організаційні аспекти паліативної допомоги дітям.** Проведений дисертантом аналіз великого обсягу вітчизняних (171 од.) і зарубіжних (343 од.) джерел наукової інформації дозволив проаналізувати особливості стану здоров'я дітей в світі та Україні та підкреслити особливості паліативної допомоги дітям, охарактеризувати світовий та вітчизняний досвід стосовно підходів до організації її надання. Якісно проведений аналіз дозволив автору уточнити напрями дослідження, його мету і завдання.

У розділі 2 «Програма, матеріали та методи дослідження» представлені чіткі послідовні етапи дослідження, методичний апарат для досягнення поставлених завдань. Позитивно, що етапність виконання роботи базується на системному підході. Викладений зміст кожного етапу. Методи збору, обробки та аналізу матеріалів адекватні поставленим завданням.

**Розділ 3. Аналіз стану здоров'я і потреби у паліативній допомозі дітей Івано-Франківської області та України в динаміці за 2008-2017 рр.** Проведено комплексний аналіз десятирічних трендів показників смертності, первинної та загальної інвалідності, первинної захворюваності і поширеності хвороб серед дитячого населення різних вікових груп.

Удосконалено існуючу методику розрахунку популяційної потреби в педіатричній паліативній допомозі і проведено розрахунки по всіх областях України.

У розділі 4 «Медико-соціальна характеристика дітей респондентів, їх потреб та використання послуг з медичної допомоги і догляду» проведене за спеціальною програмою достатнє за обсягом медико-соціологічне дослідження дозволило встановити медичні, соціальні, психологічні, інформаційні, духовні потреби родин з важкохворими дітьми і показати, що рівень їх забезпечення в сучасних умовах є недостатнім.

У розділі 5 «Медико-соціальна характеристика родичів важкохворих та інкурабельних дітей» за результатами цього ж медико-соціологічного дослідження батьків та родичів дітей, які потребують паліативної допомоги, показано що поява в родині такої дитини деструктивно впливає на матеріальний стан, соціальне життя, стосунки в сім'ї, репродуктивну функцію тощо.

Викликає інтерес, що автором показано значну потребу членів сімей важкохворих дітей у соціальній та психологічній підтримці, в тому числі у комунікаціях з подібними родинами.

У Розділі 6 «Характеристика рівня обізнаності медичних працівників з питань організації надання паліативної допомоги дітям» проаналізовано результати спеціального за авторською програмою медико-соціологічного вивчення рівня поінформованості різних надавачів паліативної допомоги дітям. Показано, що поряд із наявними прогалинами в знаннях і вміннях, більшість опитаних виявили потребу в отриманні таких знань і комунікаційних навичок спілкування з важкохворими дітьми та їх родичами, а також орієнтувалися в причинах неналежної організації надання педіатричної паліативної допомоги в державі.

**Розділ 7. Наукове обґрунтування удосконалення організації надання паліативної допомоги дітям.** Відповідно до головної мети дослідження в розділі наукового обґрунтована функціонально-організаційна модель удосконалення надання паліативної допомоги дітям.

Її основними інноваційними елементами стали: створення відділу організаційно-методичної та консультативної допомоги при обласному центрі медичної реабілітації та паліативної допомоги дітям; реєстру дітей, що потребують паліативної допомоги та індивідуальної програми паліативної допомоги дитини.

На мій погляд, це дуже потрібні інновації, які дозволять через запропонований інтегрувати зусилля усіх учасників усіх учасників процесу надання паліативної допомоги і, використовуючи сучасні стандарти надання допомоги, все-таки створити індивідуальний маршрут пацієнта, виходячи із конкретної ситуації. Це також розвантажить лікаря первинної медичної допомоги і допоможе йому в розробці та контролі дотримання індивідуальної програми паліативної допомоги дитини, а також в доступі до необхідних для цього знань і навичок.

В цьому ж розділі надаються результати оцінки ефективності запропонованої автором моделі.

**Висновки** по дисертації достатньо обґрунтовані та відбивають зміст результатів, отриманих автором.

**Автореферат за змістом повністю відповідає основним положенням дисертації.**

За обсягом, предметом та методами дослідження дисертація відповідає паспорту спеціальності «Соціальна медицина».

Суттєвих зауважень до оформлення та змісту дисертації немає.

Оцінюючи загалом роботу позитивно, хочеться почути відповідь на деякі **дискусійні питання:**

1. Прошу уточнити, які зобов'язання мають суб'єкти управління: центр первинної медичної допомоги, обласний центр медичної реабілітації та паліативної допомоги дітям, в рамках запропонованої Вами моделі, щодо функцій планування і контролю за наданням послуг паліативної допомоги дітям?



2. Який механізм взаємодії, передбачений Вашою моделлю, між надавачами медичних послуг та працівниками служб соціального забезпечення, в рамках виконання індивідуальної програми паліативної допомоги дитині?

## ВИСНОВОК

Аналіз змісту дисертації, автореферату, опублікованих наукових праць дає підстави зробити висновок: дисертаційна робота Мельника Романа Михайловича на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук на тему: «Медико-соціальне обґрунтування удосконалення організації надання паліативної допомоги дітям» – самостійне, структурно завершене, цілісне комплексне дослідження, яке за рівнями наукової новизни, теоретичного і практичного значення, обґрунтованості отриманих результатів відповідає вимогам п. 9 і 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р. і №1159 від 0.12.2015 р.) стосовно кандидатських дисертацій, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.02.03 – соціальна медицина.

### Офіційний опонент:

головний науковий співробітник наукового  
відділу організації медичної допомоги, головний лікар,  
заступник директора з клінічної роботи  
ДНУ «Науково-практичний центр  
профілактичної та клінічної медицини»  
Державного управління справами,  
д. мед. н., професор

О.Л. Зюков

